

17721

156

Անք Տարևաբան
ու առգրկութիւն

891.99
U-97

Պէտք է տրամադր
1905

ՍՈՒՐԻՍԱԹԵԱՆ

156

ՄԵՐ ՄԱՐԵՐՆ

ՈՒ

ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ

2003

(Գրեթե բարձրագույն)

№ 1

Հրատ. ուս. ԳՐ. ՄԱՂԱՑԵԱՆԻ

251

891.99
U-97

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ
ՊՈՒՇԿԻՆԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
1905

891.99

U-37

4

ՍՈՒՐԽԱԹԵԱՆ

ՄԵՐ ՄԱՐԵՐՆ

ՈՒ

ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ

(Գրիֆ բարատով)

№ 1

Հրատ. ուս. Գ.Ր. ՄԱՂԱԲԵԱՆԻ

328F

Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ
ԳՈՒՇԿԻՆԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
1905

Է-ՏԻԵ. ԸՑ
F8-Ս

3843

37585 ազ.

ՄԱՐԿԱԿԱՆ

ՄԱՐԿԱԿԱՆ

Дозволено ценз. С.-Петербургъ 11 Марта 1905 г.

21395-60

„Пушкинская Скоропечатня“ Лештуковъ, д. 4.

ՄԵՐ ՄԱՐԵՐՆ ՈՒ ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ

Հայ մամա իս, երկու աչքերդ
Պիտ չըպածնիս զաւակէդ,
Մտաներուդ վեցկերը տներ...
Թերմաշ մընան թէփէջէդ...

Հայ աղջիկ իս, ամա չօխթան
Ծեռք բաշիլ իս հայնակէդ.
Սիրտըդ ու լեզուդ օտարինն է...
Թերմաշ մընայ թէփէջէդ...

Չիտիմ ինչու, ճանրս, մինչև ասօրս ալ ես
կիտէի քի մեր սա Խըրըմ ատասիին մէջը էփ-
փէջի Հայ աղջիկներ կան, անիսէ, մի ասիլ օր,
իմիս իտա կիտցածս՝ Հայիսին ասածէն՝ թէմիդ
միամտութիւն է էղիլ է... Ամա, կիտիք ես Հայ-
իսին ալլայ ասածին մէկէն մէկ Հաւատալու
ատէթ չունիմնէ, կեցիր տուն, ասի, մէմը
ինքս ալ աչքովս տեսիմ ու տեսածս ալ էս-
կօլմատըմ իրեք (Հայի ատէթով) վկայով Հաս-
տատիմ, ան ատենը ճեր ասածին պէտքիմ կը-
Հաւատամ, ասի: Ասածս պարծանք չ'ըլայ,
սո թիսցէն թապիւթս պէթէր կը Հաւնիմ...
Ասվածըդ սիրիս, շինտիվան ժամանակս ալ
Հայիսին ասածին անսահաթը Հաւատալ կը՝

'լանց, պէջիմ, ճանրս, հալխը իլլեքի կուղէ, որ հայ աղջիկները անմեղ տեղը, թեկարան ալ 'լան է, պամպասուին, պէջիմ ատ ալլայը քաֆթառ մեծմամաներու էա տրուտրու պառաւներու հինցած կալածիներ ին. ինչո՞ւ պօշ տեղը ասի, զաւայը մախսուծներուն մեղքը վիզս պիտ առնիմ ու հողիս չար սատանային ծեռքը պիտ ծրզիմ...

Մեղքըս ինչ պայիմ, շատ ատեն չէ, որ միտքիս տրիլ էի (տահա թափ Բավքազ եղած ատենս) մէկ քանի գովական խօսքեր ասելու մեր հայ աղջիկներուն ու կենճ մամաներուն վրայօք*), ամա մէկտոր առաջ ասածս չ'կատարած' կէնէ-կէնէ չ'կրիմ, ասի: Ատոր համար ալ շթէ, ճանրս, աս ամառ հասելէթ կնացիլ էի Խրրըմ տտասիին մէջը հայ եղած քաղաքները՝ անտեղի հայ աղջիկներուն տեսնելու, առունց կեանքը աղէկ մը սօյէն տէյէմիշ անելու համար: Ամա թամին չանիք սախըն, որ աղէկ մը սօյէն կրնայիմ տէյին՝ իլլեքի կարգըվելու թէտարիք կրտեսնիմ. չէ՛, ճանիկս, չէ՛. իտապէս պաներ հի՛չ միտքերէզ մի անցունուը, զերէ օխտը մահացու մեղքերէն մէկը արած

*) Սա տեղը նշան արածս մէկ օրմնալ կտուրճներուն վրայօք կրելու չ'մոռնամ տէյին է, ճանրս...

կը՝ լաք: Ասիմ ծեղի. կնացածիս սէպէպը առաջինը ան է, որ — ինչես օր քիչ մը առաջ ալ ասի — հալխին ասածին քօքօռընա հաւատալ չուզիմ, էրկուսուծնալ՝ հապա էրթայ ու իսա մեր նազիք-մազիք հայ աղջիկներուն հայնակն ալ, պանն ալ, հալխին ասածին պէսնակ, ալայ-մալայ թարաքը էլլած 'լանէ՞... Ասէ՛ք նայիմ, ատկից վերջը աղլի գովասանքներս կրելու կրկարնամ. վերջը ի՞նչ կասին ինձի ան մէկ թալայ կաղէթ կրող առխատաշներս, ես չէնէ շիտակ խօսք սիրող պարեկամներս. սաղ սէլամէթ կեցած տեղըս հալխին աչքին փուշ պիտ էրենամ կիտիս աղլի ինա նամլը Մելքօն աղային պէսնակ: Ան առխատաշներս ասիսնէ, ասված պէլաները տայ, անսահաթը պիտ էլլին ու մսխլ անելէն պիտ ասին, «Նայէ՛, հածէ, իտա Սուրխաթեանին, միտքը աղջիկ փնառել է կիտիս, կրտեսնի՞ս ինչ ֆէնտերով ու մարիֆէթներով աղջիկներուն աչքերը թող կը փռէ սօյսրքը. էփփէյի վարպետ օղլը է էղլի է հմ»... Քիպիրիս ուտեցունելու պանէր ին սրվոնք, Ասվածը սիրիս: Ինչո՞ւս պէտք. նաֆիլ է տեղը մեռղի պէս անունս զիան անել պիտ տամ, սաղ աշխրբի պերանի մաղտաքին պիտ 'լամ, անկից էտե անխատար մեղքի մէջ պիտ պաթիմ ու զրժողքին անտեսական

կրակին մէջը խուզիի ժառքօյի պէսնակ չը-
 ոքի-չըռըլ պիտ տապկվիմ էղիլ է: Ատամ
 վաղ կէչի. Աստծու ինա սէֆալը արքայու-
 թինը մէկդի ցրքած՝ աղլի մէկ թալայ նզով-
 եալ սե պորտերուն պերանը կը թապլիմ ին-
 ծի, հածէ: Դժողքին ճամփան կիտինք տէչին,
 չէնէ՞ մի թամին կանիք օր ալլայ ալ հոն պիտ
 էրթանք. մենք ճանրս, անոր ճամփան սոր-
 վիլ ինք՝ սալթա Մելքօն աղաներուն հոն ճամ-
 փելու համար... աուք իտա պառկելու տեղե-
 րրդ նայեցէք...

Ինչ կօլօխներդ ցաւցունում. աս տարփան
 ամառն էր. օ պքաղէն շիտակ էկայ էսկի-Խը-
 րըմ, էտքէն կնացի Բէֆէ, անկից ալ փօջիզտով
 Ախմէչիթ, Խղեառ, անկից ալ, ճանրս, տառ-
 ցայ էկայ Ախնառ, Եալտա, Բեռչ, Խարասու,
 ու վերջն ալ կէնէ էկայ աղլի մեր սէֆալը
 էսկի-Խըրըմը, որ իտա սաղ ամառը քալած
 տեղերս տեսած լսած պաներս ալլայը մէկ
 թօփ անիմ ու մէկ պան կրիմ, գիրքի պէսնակ
 տպելու տամ:

Եփօր պաշլայեցի մեր հայ աղջիկներուն
 վրայօք տեսածներս ու լսածներս կրելունէ,
 անասհաթը հասկցայ, որ հալխին ասածը շի-
 տակ է, ու ես իտա պանին մէջը էփփէչի մի-
 ամիտ կանրվիլ իմ էղիլ է: Եթէ շինտիս ես

խիտ աղէկ կիտիմ օր իմիս սա կրած գիրքիս
 մեր փափկասուն աղջիկները հիչ-հիչ հաւնե-
 լու չին, սիրտերը թեկարան պիտ էլլէ ու «նի-
 տելիքաթնրց», «նեվեժիվրց» — պան պիտ ասին
 ինծի (չէպէթ աա «վեժիվրց» խօսքերուն մէկ
 փայն ալ սա գիրքը տպել տուողին — հայնակ
 հրատարակիչ կասին — կը պատկանէեալ...):
 Ասինք օր իմիս սա կրածս ինչ ես, ինչ
 ալ հրատարակիչը հիչ խրկելու չինք մեր
 «տելիքաթնրց» ու «վեժիվրց» պառիշնեանե-
 րուն. շինտիսալտա միաքերս ատպէս է, ասված
 վերջը պարին անէ... Ատով, հէպէթ, մէկ մեծ
 պան արած լալու չինք մենք, դէրէ խիսա ա-
 դէկ կիտիմօր, մեր հալխը, գիրքը տպուածին
 պէս, անասհաթը պիտ էլլէ ու խառախտպեր-
 ները չաթուա-փաթուա, քիչմնայ հէպէթ ա-
 ւելցօւկով, մախսուճներուն անկաճը պիտ ցը-
 քէ: Ու անկից վերջը, ասածներէն Խըրըմէն
 աղջիկ ուղանալէ եալ ումեաներս պիտ կտօինք
 իմիշ... Ամա, կիտիք, ես ալլայ պանը վիզս
 առնող մարդ իմ. կուզիննէ օրթնին, կուզիննէ
 թօ անիծին. ես կիտցածէս մնալու չիմ, դէրէ
 պէթէր զըթ իմ շիտակ կալածիէ փախչողնե-
 րուն՝ «շիտակը ասողին թէփէն տարին ասս-
 վերկու ամիս ծակ կը լայ» ասիննէ եար հայ-
 տը տարա մարդ լամ, ասի, աս ալլայը փօւօ-

թօյ ու պօշ պաներ ին, ասի, ես գործս նա-
 չիմ. աղջիկ Խրրրմէն չի տաննէ, ես ալ կեր-
 թամ Բավքազէն կառնում. գտելայ ատալժէ-
 նիլէ...

Պաշլայինք ծարէն: Աղջիկները, ճանրս,—
 տեսածներս ու լսածներս կասինք ես, — փոփշէ
 խիստ նեժնրջ, կը 'լան, էրիմարդու պէսնակ
 տիմացկուն չին 'լալ, նացա պէս ծանառ-ժան-
 տրու պաներ անելու սորված չին, ատ, ասինք,
 Աստծու պանն է, ու մենք ատկիցներէն վազ
 էկիլ ինք կնացիլ է... Մեր փափազը շինտը-
 խալտա ան է, որ մեր հարսնցու աղջիկները
 ու կենն մամաները էնկօլմատըմ թէրպիէլը
 մամաներ 'լային, անպէս օր ալլայ հալխն ալ
 կարնար մէկ մարդ էղած ասելու քի՛ մենք
 ալ ունինք զաւակներուն աղէկ թէրպիէլով,
 հայի սիրտով մեծցունող մարեր: Ճահա ան
 չիմ ասիլ, որ խելօք ու ազգասէր կնիմարդը
 չէքի սալթ իրեն զաւակներուն պիտ կարնայ
 փռիմեռնրջ թէրպիէլով մեծցունելու, հասար,
 տահա կուղիսնէ, իրեն էրկանն ալ կը կարնայ
 մէկ սլօվէն սրրայի խօթելու...

Ամա մէմը նայինք տահա ատպէս ին ասը
 մեր կենն՝ մամաները, ես չէնէ ատպէսնակ

մամաներուն լմանելու շնորք պիտ ունանան,
 ասը, պիտ կարնան մէկօրմը իտապէս տնուն
 հանելու: Ն[թէ, ճանիկս, աս հարցմունքներուն
 պատասխանը փնտռելու կնացիլ էի ես Խը-
 րրմին քաղաքները: Ամա կիտիք ինչ տեսնելու
 անպախտութիւնը ունեցայ. անունով, ճանրս,
 ալլայն ալ հայ էին, ամա ազգով չիտիմ որին
 կը լմանէին... Ու եփօր տեսայ անունը առած
 թէրպիէն իրենց մնօղներէն, եփօր տեսայ ա-
 նունց վարք ու բարքը, եփօր ճանլըցայ նա-
 ցա ինչ հօգի ու սիրտ ունացածներրնէ, ան-
 սահաթը միտքս ինկաւ մէկ ատեն Փօլ'շային
 մէջը կեցող մեր անպախտ հայերուն պատմու-
 թիւնը. ան հայերուն, որոնցօր իզն ալ թօզն
 ալ չիս կուանուլ շինտըխ աշխրքիս էրեսին...
 Ի՞նչէն եօխ էղաւ ասիսն է—նացա մէջն ալ
 շ[թէ զաւակ մեծցունող մարերը հայերէն չի-
 դտէին, չէր սօրվենային. օրթօցն ալ սօրվե-
 ցունելու չէր տային, հայնակ կալածի անելու
 կամուշնային, տուններուն մէջը սասէ փայեաք-
 նակ կալածի կանէին, կիտիսքի ատ տացայ
 մայրենի լեզուն էր... ու ատպէս մէկ թալայ
 պաներ սէպէպ էղան նացայ ալայ-մալայ եօխ
 'լալ էրթալուն... Մենք Խրրրմցիներս աս պա-
 նին վրան աղէկ պէտք է թիւշինմիշ 'լանք,
 չէնէ, մեմալտա նայիս, իտա անպախտ հայե-

րուն օրը ինկածներս կրօնսնունք: Մեր մէջը քիչ չին ան սոյ մամաները, որ իրենց ազգին միայն ամօթ ու նախատինք կրպերին. քեզի օրինակ Խզլեանի ու մէկ քանի պախշա տեղերու հայ կինմարդիք. էկէր մեծը իտաւունց հետը կալածի անիս ու խելքերուն տակը իմանանէ, իշկիլ չի կայ, պիտասօրս օր ան եօթ լալու սահաթը մօտիկնալու վրայ է տէչին... Աս թիացէն, չիտիմ ինչու, Ասված մեր կուլխուն ամպէս մէքատիկ զարկիլ է որ մեծալ էփ պիտ կարնանք մեր կօթօթը վերցունելու չիտիմ...:

Էհ, ինչ էրկունցունում. տղչիկներուն վրայօք կրելու էլանը՝ մեծը աղէկ նայիմ, ասի, ինչո՞ւ համար է ասլը, սէպէպը ի՞նչ է որ մեր հայ տղչիկները (ալլայը չէ հէպէթ), իլլեքի մետօմը կիմնաղի — պան կրացողները ի՞նչ հայնակ սորվենալ կուզին, ինչ մետօմը հայնակ կալածի կանին, տահա կուզիսնէ, կասին օր հայնակ կալածի անողը ռուսնակ թէմից, տելիքաթնչ կիտնալ չի կարնալ իմիշ (տահա ան չիմ ասիլ օր հայ ծնվածներուն յօժար չեղողներն ալ կան մէջերը. պէրէքէթ վերսըն, ասպէսնակներուն տեղերը խիտա խրթէ)... Պօշ պան չէ՞ սա, Ասվածք սիրիս. հապա ի՞նչէս կը լայ որ ճանրս, մեր հայ կաղէթ տպողնե-

րը, գիրքեր կրողները, հէքիմները, ասպաքաթները — ասունք ալլայն ալ հէ՛մ ռուսնակ, հէ՛մ ալ հայնակ թէմիլ կիտին, իսկ մեր Խրըմցի նօվօմօսնրլ մամաները ու առիսթաքոաթ պառիշնեաները չին կարնալ իտա պանը անելու: Ես ծեղի մէկ պտն ասի՞մ, ճանրս. մեր արածը պախշա պան չէ, հապա թէմպէլութին ու անխելքութին է... Ու աս ալլային սէպէպը կրանելու համար ես էրկան պարակ թիւշինմէչի չ'պաթեցայ, զէրէ մէկէն մէկ միաքիս էկաւ մեր տաճիկներուն մէքամ խիտա խորթ առածը, որ կասէ. «Անասր սօղան, կասէ, պապասը սարմրասիս, կէնտիսի կիւլպէ շէքէր քիմէ՞ չ'խաճախ»*):

Իմիս կիտցածովս, էրկու անգամ էրկու չորսի պէսնակ պիտկիտնայինք, որ մեր տղաքը մէյնակ վաժատուններէն օրինաւոր թէրպիլէ առնելու հիչ կարնալու չին, գէրէ աս՝ վաժատուններուն ուժէն վեր պան է. զուակին թէրպիլէ տուողը, վարք ու բարք սորվեցունոյր պէտք է լայ նարա ծնողը — մարը: Կալածի չկայ, որ իտապէս մեծ պարտաւորութիւն ունեցող մարը սիֆթէ ինքը պէտք է թէրպիլէ անենայ, զէ-

*) Հարը սօի լայ, կասէ, մարն ալ սիթօրն է, ինքը պօեխէն շարքար թօ լայ:

րէ խիտ աղէկ կ'հասկնանք որ սոխէն ու սխտորէն հիչ վարդ եւ զամպախ բսնելու չէ: Անկից, քիչ մը տահա խորկընալու 'լանքն է, կրտենինքօր զաւակները մամքաներով, եւ չէնէ առսրգ պանւորներուն ծեռքով (քիչմը տելիբաթնրչ ասինքնէ պօննա եալ կ'լայ) մեծ-ցաւնող մամաներ ալ էփփէչի ունինք: Էտե՛ տապէսնակ մարեր ունեցող զաւակները ի՛նչ թէրպիէ պիտ ունենան վերջը: Էկէր ինծի հարցունուքնէ, ճանրս, ատ սօյ մամաները հի՛չ վեր չին իրենց տիմացի կօռնիչնաներէն: Աս-վածի սիրիս, ո՞ր խելօք ու ազնիւ, պան հաս-կըցող, իրեն մայրական սուրբ պարտաւորու-թիւնը ճանչցող մաման, առանց մեռոմը միտք անելու, քէֆս չ'կօրցունում տէչին, կ'հանէ զաւակին մէկ մառուշբայի ծեռքը կուտայ: Ատպէսնակ մամաներն ալ մամայ ին ինչ, ա-նունք հիչ արժանի ալ չին «մայր» սուրբ ա-նունը ունենալու: Ասվածային մերամ ուժ պէտք է, որ ատ սօյ մարերուն ու հարս 'լա-լու աղջիկներուն պերանը կարնար ամպէս մէքատիկ լուկէն անցունելու ու ոտքերուն պխով զարնելու, որ քիչ մը խելքերը կլօխնե-րը ժողվէին ու ապուլ առւած չուվաններուն ծարերը կամաց-կամաց պաշլայէին ժողվելու-ան ատենը պէքիմ անունց օրթիքն ալ մէկօր-

մը իրենց ազգին պատիւն ու արժէքը կը ճանչնային ու հային անունը ստխատար վար չէր 'լար Խրրըմին մէչը... Իմիս կիտցածօփս, միայն աս պաները հասկըցող մարը կրկարնայ օրնաւոր մօր անունը ունենալու: Զէնէ, Աս-վածի սիրիս, կարգըվելը ո՞րս է, աղայ պերե-լը ո՞րս. կարգըվելը ու աղայ պերելը քէֆի պան չէ՛. աս իմացած թօ 'լան մեր մամաները...

Հայհայէն վերջը վայվայը կուգայ տէչին սիլ իս հայերուս մէկ խելօք խօսքը, որ կու-ղէ հասկցունելու քի քէֆ ու խաղէն վերջը աշխատանք ալ պէտք է: Ամա մենք կուզենանք էղիլ է ան ռահաթ հայհայէն էտե վայվա-չին լէչն ալ քաշելու: Օղորմելիներս չիքտինք որ անխէ ատով մեր մարը մենք ինքներս կու-լանք ու տահա պէթէր եօխ կլլանք կերթանք: Սատէ հայհայ, սատէ հայհայ... Փսակվելու, մարդու էրթալու համար մէկզմէկի կլօխ կը-պատուինք, տալու փոխտաններս հասէլէթ կա-ւելցնունք, որ իլլեքի մեր հաւնած մար-դուն էրթանք, ամէն տեսակ պամպասանք վի-ղերս կառնունք, և ատ ալլայը—հայհայի՛ հա-մար: Վայվայը մոռցած, հայհային սէպէ-պուն աչքերս մութ կոտած, կլօխներս սէրսէ-մի պէս կերթանք, կրկարգըվինք... կըպաշլա-չինք, ճանրս, քէֆ, զիաֆէթ ու պախշա պա-

ներ... ատ շթէ հայհային օրնաւոր սօյն է: Այ մէմալ նայիս կանցնի հայհայր, կուգայ ան թերմաշ վայվայր, Ասված պէլան տայ, մա-
 դիկ-մադիկ քայէն ու վայ-վայ կանչելէն... կու-
 նանանք, ճանրս մեքամ տղայ: էկէր մետոմր
 հեպերս փարա ունինքնէ՛ աղլի մամաներուն
 ես կաթր կրկառի, ես արուն քիչ կունանայ,
 ես համան կուրծքը կուռի, սիպէս պա-
 ներ... ու վայվայէն խօլայ-խօլայ խալսելու
 համար անսահաթր մամբա, նեանքա պերած-
 ներս մէկ կանինք ու մէքամ թերմաշ պանի
 պէսնակ կը հանինք մեր իսաիր զաւակին կը
 թապլինք անունց սուռաթր... Աս, ճանրս, մեր
 առիսթաքուաթ մամաներուն արածն է: Ետ-
 քէն ինչ կանէ իտա մաման ասիսնէ՛ մօտանե-
 րուն էաւէն եսիր ինկած սըլթր-սըլթրը մախ-
 լաները կըհափչփէ շթէ... Ու մեր, ճանրս, օ-
 ղորմելի ու աղքատ խելքովը մեծ պան արած
 կիտինք մեզի ու թամին կանինք քի՛ թամամ
 ժամանակիս մարզն ինք, անիսէ չինասինքօր
 ատով հալխին կըցուցնուք մեր թեթև ու
 չիմար կօլօխը...

Ու ատ պլայէն վերջը եփօր զաւակները կը
 մեծնաննէ, պայաղի մամաները (քիչմը ծերա-
 նալէն ու խելքերը կլօխները ժողվելներէն ետ-
 քը) կուղնան օր իրենց աղջիկները հայ կառի-

ճի էրթան, ես չէնէ՛ ըորգով, թերպիէյով, ամօ-
 թով՝ լան, չիտիմ ինչ: Ամա տուք լրսիլ իք մեր մէկ
 իմաստուն առածն ալ որ կասէ. «քամի ցանո-
 յը, կասէ, Ֆաթրնա չալմիշ կանէ», տէլին:
 Շթէ՛ թերպիչէ չուտուող ճնողին զաւակն ալ
 մեծնալէն վերջը իլլեքի նարա տուներ, պատի-
 ւը, անունը պլայ-մալայ ախտար կիւնտէր պիտ
 անէ, պիտ ցըգէ... Շինար տուք ինքքերդ ասէք
 նայիմ, իտա ատներ մաման կարնալ՞ու է խօսք
 տնցունելու իրեն ծեռքովը եօխ արած զա-
 ւակին: Ատպէս մամաները (ես շատերուն կի-
 տիմ) իտապէս ժամանակ լալլած էրկան ան-
 կանէն կ' լան կը նստին...

Ասածիս օրինակներ պերելու հի՛չ ժամանակ
 չունիմ, զէրէ անունց ծարր—ձօթը չի կայ.
 էկէր քիչմը, կարդացող, տուն միտք անիսնէ՛
 ինքդ ալ պիտ կուտնուս ատ օրինակները:

Իմիս կիտցածովս, սիրելի կարդացող, մենք
 հի՛չ մօռնալու չինք, որ քամի ցանինքնը՝ իլ-
 լեքի Ֆաթրնա պիտ կուտնունը, Ֆաթրնան Աս
 իմաստուն խօսքին վրան էկէր աղէկ մը սօյէն
 թիւշինմիշ լանքն է՛ կիտցած էղիք որ մեր
 կեանքին մէջը էփփէլի փոփոխութիւններ կ' լան.
 դէշ ատէթներէն կամաց-կամաց վաղ կուգանք
 ու կըպաշլայինք շիտակ ու լուս ճամփով քա-
 լելու... Կիտիք ասլը ինչքան ատոն է քուն

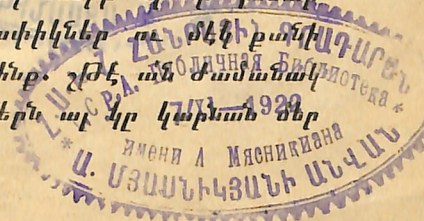
էղած կեցածներս, տմրած էղածներս... էղաւ, հայտը, գործինք քիչ մը, վրաներուս հին հին թողերը թափինք թափթփինք, աչքերս օրնաւոր պանանք ու մեր չորս դին աղէկ նայինք, որ ունեցած պակասութիւններուս էնկօլմատրմ իրերում փայէն վաղ գանք: Մեր պակասութիւններուն հէսապն ալ չիքօինք, ալլայը մէկ կըրելու համար ինչ ժամանակ պիտ կուտունք, ինչ ալ ուժ. մոռնալու չինք, որ ինկած փոսերէս էլլելու համար մենք ինքերս պէտք է խայրէթ անինք. պօջ է օտարին վրան ումէտ ունանալը...

Մեր առաջին պարտաւորութիւնը—ինչեսօր քիչ մը առաջ ալ ասինէ — ան է, որ մենք պէտք է խայրէթ անինք մեր դաւակներուն աղէկ թերպիէ տալու—ատ պարտաւորութիւնը մամաները պէտք է կատարին, չէնէ մեր օրթիքը կլան կը մեծնան ուրիշներուն համար, և աակից ի՞նչ Փայտա մեղի... Սորվեցունունք նացա խճճրտանք ու սէր ունանալ, կարցածներուս խատար ուսումի տանք, հասկուցունունք նացա, որ նաքա՛ պիտ յլան մեր ազդին չրախները... Զօրն ատեմ կամ գօրն խոստովանիմ...

Հայ աղջիկներ ու տուր կէ՛նն մարեր, էղաւ սա, մէկդի՛ ցրգինք «հայնակն ալ ի՞նչ է որ»

անմիտ խօսքերը, չամուշնանք օտարներուն տիմացը հայնակ կալածի անելու, զերէ ատով մենք կը ցուցնունք մեր կարն խելք էղածներս: Մանաւ չի՛րանք, աշխրքիս մէշը հարուրներով ազգեր կան, ամէն մէկը իրեն լեզուն ունի. մէկը՝ ռուսնակ կալածի կանէ, մէկայր՝ ինկիլիզնակ, իրերումը՝ Փռանցուղնակ, չուրսումը՝ տաճիկնակ... արապնակ, քիթայնակ և այլն. ուրեմն մենք ալ հայնակ կալածի պիտ անինք, էկէր հայ ծնվիլինք նէ. ասլը ամուշնալու պան կա՛յ իտա տեղը: Ամուշնալն է ամօթը. մենք կարցածներուս խատար հայնակ սորվենանք, կարպանք հայնակ գիրքեր ու կազէթներ, օրինակ շառնունք, չնայինք ան սօյ հայերուն վրան, որ իրենց հայնակէն կը փախչին, ինչէս տաճիկը խօզի միսէն: Սախըն չասիք օր մեր լեզուն աղքատ է. մեր լեզուն հարուստ է, էկէր խայրէթ անիք թէ՛միզ հայնակը սորվելու նէ. աս ալ մէկ տիժար պան չէ, պէտք է միայն կարգալ ու կարգալ: Կարգալու համար պէտք է հայնակ գիրքեր պերել տանք թիֆլիզէն, պէտք է հայնակ կազէթներ ստանանք, և ասպէսնակ սուրբ պանի համար սախըն պէտք չէ քափիկներ ու մէկի քանի մանէթներ ալամիշ տնինք. չի՛է ան ժամանակ մեր Խըրրմի հայ մարերն ալ կը կտինան մեր

1001
384

ազգին համար պէտքական գուակներ մեծ-
ցունելու...

Զարթիւնք, զարթիւնք, Խորրմցիներ, մեր
խորունկ քունէն, շակիւնք իսա խոշոր պակ-
սութիւններս, քանի առհա ուշ չէնէ. չժոռ-
նանք որ մէկ քանի հազար տարփան հայութիւնը
կորցունելու իրաւունքը մենք չունինք...

Խաղալութիւնը մէկգի՛ ցրքիւնք...

Ճանչնանք մեր վնվ էղածը.

Մէծը շիտակ ճամփա կրանինք՝

Շուա կը ժողնանք անցածը...

Հին - Ղրիմ. 1904 թ.

17721

Շուտով լոյս կրտեսնեն ուսան. Գր. Մա-
ղաքեանի հրատարակութեամբ Սուրխաթեա-
նի «Մելքօն աղային սթօռիան և վերջաբա-
նութիւնը» երկրորդ տպագրութեամբ: Գրքոյկի
վերջում կցւած կլինի դժուար հասկանալի
բառերի թարգմանութիւնը:

Տպագրութեան համար պատրաստուած են
նաև մի քանի այլ նիւթեր:

Գինն է 6 կոպէկ

Գրքերի պահեստը գտնուում է՝

Москва Черкасский пер. Торговый домъ
„Бр. Хармаджевы“ у Г. П. Магакова.

2013

